

Területileg kiegyensúlyozott vagy kiegyensúlyozatlan turisztikai fejlesztések? – Turisztikai forrásallokációs vizsgálatok a Balatonnál

Spatially balanced or unbalanced tourism developments? – Tourism resource allocation investigations at Lake Balaton

Szerzők: Horváth Zoltán¹ – Alpek B. Levente²

Jelen tanulmány egy nagyobb kutatási témakör kiválasztott szelete, amelynek célja az európai uniós forrásokból megvalósult fejlesztések köréből a dedikáltan turizmusfejlesztésre fordítható források allokációjának prioritásonkénti, területi és időbeli változásainak feltárása és értékelése a desztinációfejlesztés folyamatában, fejlesztéspolitikai dokumentumokban kitűzött célokkal összevetve. A kutatás mintaterületéül a Balaton térségét jelöltük ki. A vizsgált területi egységben 285 turisztikai pályázat adatait tartalmazó adattáblát hoztunk létre a palyazat.gov.hu, valamint a terkepter.nfu.hu oldalak projektkeresőjének felhasználásával. Az elemzés során varianciaanalízissel vizsgáltuk a megvalósult és a támogatói döntéssel rendelkező turisztikai tárgyú projektek területi vonatkozásait. Az elnyert támogatások területi eloszlását vizsgálva megállapítható, hogy azok súlypontja a vizsgált időszakban a part menti települések irányába tolódott el.

The present study is part of a research project with a wider scope whose aim is to show and analyse the resource allocation of tourism-focused developments financed from EU sources in terms of the priorities and the spatial and temporal changes in the process of destination development compared with the objectives of development policy documents. The area used as the sample for our research is the Balaton region. For the spatial region analysed a table was created containing the data of 285 project-related tourism tenders, utilizing the palyazat.gov.hu and terkepter.nfu.hu homepages' project browser. In our analysis the spatial distribution of the realised and supported tourism projects was examined using variance analysis. Analysing the spatial distribution of the tenders obtained we can state that the core of supported tourism projects shifted in the direction of the settlements along the shore.

Kulcsszavak: forrásallokáció, turizmusfejlesztés, desztinációfejlesztés, Balaton.
Keywords: resource allocation, tourism development, destination development, Balaton.

1. Bevezetés

A turizmus olyan összetett tevékenység, amely sok ágazat részegységeinek szinergikus hatásából fejlődik ki. Komplexitása miatt azonban a hosszú távú működtetéséhez tudatos fejlesztésekre van szükség, amely számos esetben igényli a köz- és magánszféra együttműködését (TÓZSÉR 2011, KÖBLI-HORVÁTH 2016, HORVÁTH et al. 2018). Az önkormányzatok, turisztikai vállalkozások, civil szervezetek és a turizmusban

¹ doktorjelölt, Pécsi Tudományegyetem, hozool@gmail.com

² adjunktus, Pécsi Tudományegyetem, alpeklevente@gamma.ttk.pte.hu

érintett egyéb helyi szereplők – köztük a lakosság – bevonásával lokálisan megalakuló turisztikai szervezetek révén a Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM) szervezeti struktúra a 2000-es években terjedni kezdett hazánkban. A TDM a turizmus rendszerének egészét fogja össze, egyrészt a keresletet és a kínálatot, másrészt a turizmusirányítás alapvető feladatait látja el a sikeres és versenyképes turizmus megteremtése érdekében (LENGYEL 2008, PÁLFI 2017). A desztináció szemléletű megközelítés lehetőségeire és kihívásaira számos szerző rámutatott, kutatásaikban az elmúlt évtizedek tapasztalataira alapozva (MICHALKÓ 2012, AUBERT et al. 2015, AUBERT et al. 2016).

A téma jelentőségét mutatja, hogy a desztináció szemléletű megközelítés központi tényezővé vált (MTÜ 2017a) az állami turizmusirányítás cél- és eszközszerkezet meghatározó, a turisztikai fejlesztések alapjául szolgáló stratégiai dokumentumban, a jelenleg érvényben lévő Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030-ban (NTS 2030).

2016-ban a turizmusirányítás csúcsszervezetének (Magyar Turizmus Zrt.) átalakulásával jött létre a Magyar Turisztikai Ügynökség (MTÜ), amelynek kialakításával megváltozott az állami szerepvállalás súlypontja a turizmusban. A turizmusirányítást az MTÜ létrehozása előtt magasabb fokú decentralizáció jellemezte, mivel regionális szinten is működtek az irányítási rendszer elemei (Regionális Marketing Igazgatóságok). Ebben a rendszerben azonban az alulról építkező desztinációmenedzsment-szervezetek források hiányában jellemzően képtelenek voltak a nemzetközi piacon is versenyképes termék- és szolgáltatásfejlesztés ösztönzésére (PÁLFI 2013, AUBERT et al. 2016, HORVÁTH et al. 2018).

A desztinációk vizsgálatának nehézségét az adja, hogy határaik nehezen körvonalazhatóak. A szakirodalomban is problémás a desztinációk lehatárolásának kérdésköre, számos megközelítés él (BUHALIS 2000, BIEGER 2007, AUBERT 2008, STEINECKE 2013, AUBERT et al. 2017), amelyek mennyiségi (például vendégéjszakák száma, vendégszám) és/vagy minőségi (például történelmi, néprajzi identitás) alapon húzzák meg a desztinációk határait a földrajzi térben. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a desztinációk menedzsment szervezetei tevékenységükkel befolyásolhatják a turisták által bejárt földrajzi teret, az általuk megélt desztinációt (HORVÁTH-PAPP 2015, HORVÁTH et al. 2016).

Az európai uniós források megjelenése a vendégforgalmában és vendégéjszaka számában bővülő (MTÜ 2017b) turisztikai régiókban, mint

amilyen a Balaton is, kiemelt lehetőséget teremtett a termék- és szolgáltatásfejlesztésre. A Balaton Fejlesztési Tanács, jogszabályi kötelezettségének³ eleget téve, a 2014-2020-as programozási időszakban rendszeres monitoring jelentéseket készít a forrásallokáció előrehaladásáról a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén. HORVÁTH és szerzőtársainak (2018) kutatása alapján fejlesztéspolitikai aspektusból nézve, 2016-tól az NTS 2030-ban kijelölt irányvonalak mentén megvalósuló turisztikai fejlesztések ígérkeznek koncentráltabb forrásallokációval és magasabb szintű koordinációval.

A kutatás célja az európai uniós forrásokból megvalósult vagy támogatói döntéssel bíró fejlesztések, különösen a dedikáltan turizmusfejlesztésre fordítható források allokációjának területi és időbeli változásainak feltárása, figyelembe véve a part menti és a háttértelepülések közötti különbségek értékelését.

2. Módszertan

A vizsgálat első állomását az elemzési mintaterület lehatárolása jelentette. A Balaton térsége kiemelkedő természeti és kulturális adottságainak köszönhetően történetiségében a magyar idegenforgalom egyik legkedveltebb célterülete (TÓTH 2005, RÁTZ-MICHALKÓ 2007, SÜLYÖK 2013). Hazánk kiemelkedően teljesítő desztinációja, ide érkezik a vendégek 15%-a, akik a vendégéjszakák mintegy 20%-át töltik a térségben (MTÜ 2017b).

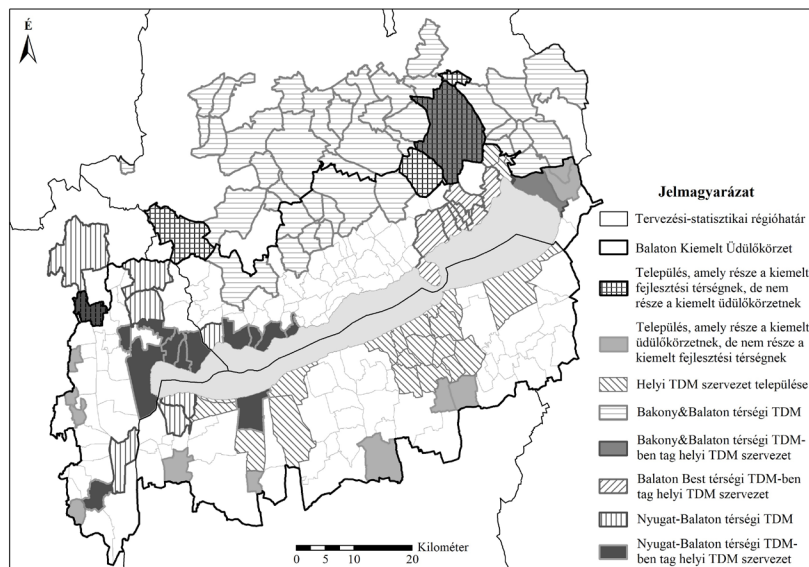
A Balaton térségének lehatárolására több jogszabály is vonatkozik. Kiindulópontnak a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet⁴ tekintettük, amely a II. Nemzeti Fejlesztési Terv (II. NFT) megvalósítása során, 2007-2013 között, elkülönített forrásokat kapott a tervezési-statisztikai régiók forráskere-téből. A Magyar Turisztikai Ügynökség felállítással a turizmus fejlesztésének elsődleges beavatkozási célterületei a kiemelt turisztikai fejlesztési térségek lettek, amelyek területi lehatárolását kormányhatározatban⁵ rögzítették. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzethez (BKÜ) 180 települést, a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térséghez 174 települést sorol a jogalkotó, míg egyik, másik vagy mindkét területi egységbe tartozó települések száma 185. Az új, turisztikai szempontokat szem előtt tartó területi lehatárolásba az északi partról öt új település került be: Eplény, Kehidakustány, Nemesvámos, Sümeg és Veszprém. Az 1. ábra a

³ 37/2010. (II. 26.) Korm. rendelet a területi monitoring rendszerről.

⁴ A települések listáját a 2000. évi CXII. törvény (Balaton-törvény) melléklete tartalmazza.

⁵ 429/2016. (XII. 15.) Korm. rendelet a turisztikai térségek és a kiemelt turisztikai fejlesztési térségek meghatározásáról. Magyar Közlöny 2016/203. szám. pp. 82261–82264.

A Balaton desztináció lehatárolása a TDM szervezetek területi elhelyezkedésének függvényében

Forrás: saját szerkesztés a 429/2016. (XII. 15.) Korm. rendelet és az MTDMSZ (2020) alapján

Balaton desztináció lehatárolási rendszerét szemlélteti, benne a TDM szervezetek elhelyezkedésével, a BKÜ és a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség településeivel.

A mintaterület lehatárolását követően egy olyan adatbázist építettünk fel, amely a vizsgált területi egységben rendszerezi az Európai Unió társfinanszírozásával megvalósult projekteket. A 185 település 8541 pályázatának adatait tartalmazó adatbázis 2004. május 1-től 2019. március 31-ig támogatói döntéssel rendelkező pályázatok adatait tartalmazza, melyek közül 285 a turisztikai felhívásra benyújtott pályázat. Az adatok forrását a palyazat.gov.hu oldal támogatott projektkeresője mellett a terkepter.nfu.hu oldal keresője biztosította, amelyek adatai a magyarországi fejlesztéspolitikai nyilvántartási és menedzsment rendszerből származnak. Az adatbázis tartalmazza az EU költségvetési ciklusait, az operatív programokat, azok prioritásait és altémáit, a kedvezményezett nevét, a projektek címét, a támogatás odaítélésének idejét, a megítélt támogatást, valamint a projekt megvalósításának tervezett kezdetét és befejezését.

A vizsgálatokhoz a projektszintű adatbázis transzformációját végeztük el településszintű adatbázissá. A településeket földrajzi attribútumokkal is elláttuk. Jelöltük a település jogállását (város-község), elhelyezkedését (statisztikai régió, megye, járás, part menti vagy háttértelepülés), illetve, hogy a BKÜ vagy a Balaton kiemelt fejlesztési térség része-e. Az adatbázis-építést követően az IBM SPSS 23.0 verziójában varianciaanalízist végeztünk az

elnyert fejlesztési források térbeli és időbeli változásainak feltárására. A varianciaanalízishez kapcsolódóan fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy annak feltételei közül a normális eloszlásra és a varianciahomogenitásra vonatkozó feltételek nem teljesültek. A normális eloszlás ellenőrzésére végzett Kolmogorov-Smirnov próba értéke magas (0,405 és 0,339 > 0,05), a változók szórás-homogenitásának ellenőrzésére végzett Levene-próba értéke 29,041, 0,000-ás szignifikancia szint mellett. Az eredmények értékelésekor ugyanakkor figyelembe vettük, hogy az F-próba robusztussága miatt ezen feltételek sérülése kevésbé gyakorol hatást az első- és másodfajú hiba elkövetésének valószínűségére, így a következtetések érvényességére (SAJTOS-MITEV 2007), valamint az eredményekkel összefüggésben önmagukban is részletesen bemutatjuk a főbb háttérváltozókat.

Az adatbázisból az eredmények szemléltetése és a területi különbségek bemutatása céljából tematikus térképeket készítettünk az ArcGIS 10.0 térinformatika szoftverben.

3. A balatoni turizmusfejlesztés forrásallokációjának jellemzői

3.1. A FEJLESZTÉSPOLITIKA CÉLJA ÉS ESZKÖZEI A TURIZMUSFEJLESZTÉSben

A fejlesztéspolitika aktuális célrendszerét és eszközeit az országos fejlesztéspolitikai dokumentumok összegezzük. Ezek a fejlesztéspolitikai és te-

rületfejlesztési koncepciók, valamint a turizmus ágazati tervek közül a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 tartozik az alapidokumentumok közé. Az egyes európai uniós programozási időszakokra a fejlesztési koncepciók figyelembevételével készültek el a fejlesztési és stratégiai tervek, amelyek végrehajtása az ágazati és regionális operatív programokban (OP) valósult meg 2004-2006, illetve 2007-2013 között. A 2014-2020-as EU-s költségvetési ciklusban a regionális operatív programok helyét átvették a területi operatív programok, mint a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP) és részben ennek Közép-Magyarország területére kiterjedő tükörprogramja, a Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program (VEKOP).

A fejlesztéspolitikai tervdokumentumok közül az Országos Területfejlesztési Koncepció⁶ (OTK) rögzíti, hogy a Balaton térségének fejlesztése a területfejlesztési politika országosan kiemelt céljának tekintendő. Számos turizmust érintő célt fogalmaz meg, úgymint a minőségi turizmus feltételeinek megteremtése és a turisztikai szezon meghosszabbítása, valamint a turisztikai forgalom területi koncentrációjának oldása a háttérterületek adottságain alapuló turisztikai kínálat kialakításával.

Az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció⁷ (OFK) átfogó tervdokumentum volt, amely a fejlesztéspolitika irányelveit 2020-ig határozta meg. Az OFK szerint a Balaton csak integráltan fejleszthető, ugyanakkor fejlesztése a 2007-2013 közötti költségvetési időszakban elsősorban a Balaton területét érintő három tervezési-statisztikai régió mentén valósult meg.

A 2014-2020 fejlesztési időszak nemzeti és szakpolitikai súlypontjait tartalmazó Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepciót (OFTK) a korábbi OTK-val összevetve megállapítható, hogy céljai több tekintetben hasonlóak. Az OFTK leszögezi, hogy az ország legmarkánsabb és önálló fejlesztési célokra is igényt tartó térsége a Balaton, amelynek kezelése nem bontható meg. Célként fogalmazza meg a térség adottságainak szélesebb körű hasznosítását, partnerségen alapuló stabil intézményrendszer megteremtését, valamint a turisztikai kínálat területileg differenciált tervezése révén a vendégforgalom területi koncentrációjának oldását.

⁶ Az Országgyűlés 97/2005. (XII.25.) határozatával fogadta el az Országos Területfejlesztési Koncepciót. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a05h0097.OGY>

⁷ Az Országgyűlés 96/2005. (XII. 25) határozatával fogadta el az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepciót. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A05H0096.OGY>

A területi különbségek fő törésvonalai a felett és a leszakadó térségek, a nagyvárosok és a kistelepülések között húzódnak. A mélyülő területi különbségek orvoslására az OFTK középtávú fejlesztési prioritásai között megjelenik a területi integráció, amely a leszakadó térségek fejlesztését külső segítséggel, de a belső erőforrásokra támaszkodva javasolja.

A fejlesztéspolitika elsődleges keretét az európai uniós támogatások jelentik, amelyek kiemelt szerepet játszanak a fejlesztések megvalósulásában. A területfejlesztés főbb feladatai közül az elmaradott területek felzárkóztatása, a területi különbségek mérséklése a legismertebb (HOFFMANN 2017), mely ugyanakkor AUBERT (2001) szerint a turizmus vonzerőkön alapuló, differenciált területfejlesztési szemléletével korlátozottan egyeztethető össze.

Az országos szinten megfogalmazott célokhoz illeszkedően a Balaton Fejlesztési Tanács elkészítette a Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programját, amelyben a turisztikai termékek fejlesztésénél elsődleges prioritást élveznek a parttól távolabbi településeken a meglévő természeti értékekre, kulturális örökségre építő adottságok fenntartható kihasználásával megvalósuló, egész éves szolgáltatást nyújtó (pl. rendezvények és konferenciák, kerékpározás, természetjárás), exkluzív (egyedi értékeket nyújtó) fejlesztések.⁸

A Regionális Operatív Programban (2004-2006) a turizmusfejlesztéshez kapcsolódó beavatkozási terület a turisztikai vonzerők fejlesztése és a turisztikai fogadóképesség javítása volt. Az első teljes költségvetési ciklusban minden tervezési-statisztikai régió önálló Regionális Operatív Programmal (2007-2013) rendelkezett, amelyek tervezésében a regionális fejlesztési ügynökségek önálló jogkörökkel rendelkeztek. Ebben a szakaszban az attrakciófejlesztés és a szálláshelyfejlesztés mellett új beavatkozási területként jelent meg a turisztikai együttműködések fejlesztése, amely a mintaterületen a TDM szervezetek támogatását jelentette. A PANNON.ELEMZŐ IRODA KFT. és együttműködő partnereinek (2013) kutatása alapján a Balatonnál a turisztikai fejlesztésekben a térségi szemlélet csak korlátozottan tudott érvényesülni a közigazgatásilag széttagolt intézményrendszer és döntéshozatal miatt.

A 2014-2020-as programozási időszakban a turizmus fejlesztése két szintéren jelenik meg. Egyrészt a kiemelt jelentőségű fejlesztések a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív

⁸ A Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja – Stratégia 2014–2020. http://www.balatonregion.hu/images/doc/public/balaton_strategia_2014_10_30-1133.pdf, Letöltve: 2019. szeptember 5.

Program (GINOP) felhívásain keresztül kerülnek támogatásra az MTÜ konzorciumi félként történő bevonásával. Másrészt a kisebb volumenű, helyi fejlesztések a Terület- és Településfejlesztési Operatív Programban (TOP) valósulnak meg. A támogatásra javasolt projektek területi kiválasztási eljárásrendjével a megyei önkormányzatok szerepe és befolyása felértékelődött.

3.2. A BALATONI TURISZTIKAI FORRÁSALLOKÁCIÓ TERÜLETI ELEMZÉSE

Az országos és regionális szintű fejlesztési dokumentumokban egyaránt jelentkező, a turisztikai kínálat területi oldására irányuló célok és elképzelések eredményeinek vizsgálatához a turisztikai támogatások forrásallokációjának kihelyezését, térbeli vonatkozásait tekintettük át. A turisztikai tárgyú felhívásokban nyertes, megvalósult vagy folyamatban lévő, 285 projektben a megítélt támogatások megyék és operatív programok szerinti eloszlását az 1. táblázat foglalja össze.

A turisztikai pályázatok fő megvalósítási helyszíne alapján a turisztikai források 55,0%-át Veszprém, 22,5%-át Somogy, illetve szintén 22,5%-át Zala megye kapta. Zala megyében volt a legkiegyenlítettebb a turisztikai támogatások területi allokációja a háttértelepülések és a part menti térség viszonylatában. Az elnyert 19,5 milliárd Ft támogatás 44,2%-a áramlott a háttértelepülésekre. A Balaton-parttal nem rendelkező egészségturisztikai centrumok (Hévíz és Zalakaros) által elnyert mintegy 6,2 milliárd Ft a háttértelepülésekre áramló támogatások 73,2%-át jelentette. A Zala megyei

turizmusfejlesztési támogatások csaknem felét, 8,6 milliárd Ft-ot Keszthely nyerte el. Keszthelyen a Festetics örökséghez kapcsolódó fejlesztések összesen 5,6 milliárd Ft értékben valósultak meg, melyek mellett kisebb volument képviselt a település sétányfejlesztésének két üteme, illetve a Kis-Balaton Látogatóközpont kialakítása.

Veszprém megyében nagyobb a part menti települések súlya az elnyert források tekintetében. A megyében 46,8 milliárd Ft turisztikai támogatás került kihelyezésre, amelyből 34,9 milliárd Ft a Balaton-parti településekre áramlott. A megye öt part menti városában 53 turisztikai projekt valósult meg 24,5 milliárd Ft értékben. Különösen eredményesnek bizonyult Balatonfüred pályázati aktivitása, amely település a vizsgált források csaknem negyedét, több mint 20 milliárd Ft-ot realizált. A háttértelepülésekre jutó 11,9 milliárd Ft területi koncentrációja nagyfokú, a támogatás 80,0%-a három városban, Veszprémben, Sümegen és Tapolcán, került felhasználásra. Veszprém a megye Balaton-parttal nem rendelkező településeire áramló turisztikai célú fejlesztési források felét, 5,5 milliárd Ft-ot nyert el. Sümeg a vár és a püspökség fejlesztésére nyert két GINOP projektet összesen 2,3 milliárd Ft összegben, míg Tapolcán két kisebb projekt valósult meg a 2007-2013-as programozási időszakban. Kilenc község jogállású háttértelepülésen 12 projekt nyert támogatást összesen 2,4 milliárd Ft értékben, azonban ebből egy GINOP projekt – a nagyvázsonyi vár turisztikai célú fejlesztése – egymilliárd Ft-ot meghaladó támogatásban részesült.

1. táblázat

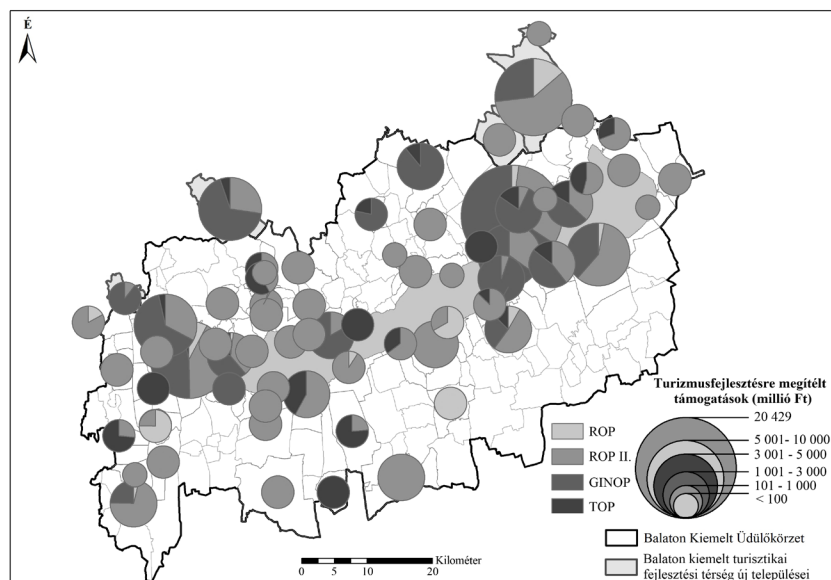
A turisztikai támogatások nagysága megyék és operatív programok szerint a Balatonnál

Megye/Operatív program	ROP (2004-2006)	ROP II. (2007-2013)	GINOP (2014-2020)	TOP (2014-2020)
Somogy megye	545 824 788 Ft	11 123 665 109 Ft	5 179 044 024 Ft	2 219 681 102 Ft
*ebből part menti	460 075 529 Ft	9 341 540 240 Ft	5 179 044 024 Ft	1 630 000 000 Ft
*ebből háttértelepülés	85 749 259 Ft	1 782 124 869 Ft	0 Ft	589 681 102 Ft
Veszprém megye	1 218 936 496 Ft	17 239 545 897 Ft	26 295 585 004 Ft	2 085 787 280 Ft
*ebből part menti	456 652 467 Ft	11 718 658 457 Ft	21 139 838 699 Ft	1 610 266 358 Ft
*ebből háttértelepülés	762 284 029 Ft	5 520 887 440 Ft	5 155 746 305 Ft	475 520 922 Ft
Zala megye	1 042 347 317 Ft	9 169 033 484 Ft	7 767 698 763 Ft	1 165 797 650 Ft
*ebből part menti	688 419 049 Ft	4 986 598 027 Ft	4 491 349 619 Ft	518 334 700 Ft
*ebből háttértelepülés	353 928 268 Ft	4 182 435 457 Ft	3 276 349 144 Ft	647 462 950 Ft
Balatonai települések összesen	2 807 108 601 Ft	37 532 244 490 Ft	39 242 327 791 Ft	5 471 266 032 Ft
*ebből part menti	1 605 147 045 Ft	26 046 796 724 Ft	30 810 232 342 Ft	3 758 601 058 Ft
*ebből háttértelepülés	1 201 961 556 Ft	11 485 447 766 Ft	8 432 095 449 Ft	1 712 664 974 Ft

Forrás: saját szerkesztés a palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso és a terkepter.nfu.hu oldalak alapján

Megjegyzés: ROP = Regionális Operatív Programok

A balatoni turizmusfejlesztésre dedikált források területi megoszlása

Forrás: saját szerkesztés a palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso és a terkepter.nfu.hu oldalak alapján

A Somogy megyébe áramló 19,1 milliárd Ft támogatás 87,0%-a part menti településeken szolgálta a turisztikai célú fejlesztéseket. A városi jogállású településekre 11,6 milliárd Ft került kihelyezésre, a nem part menti városi jogállású települések közül egyedül Marcali nyert el támogatást két pályázattal attrakciófejlesztésre, összesen 148 millió Ft értékben. A part menti városok elnyert támogatásai közül kiemelkedik Siófok, Zamárdi és Balatonföldvár. A Somogy megyei háttértelepülésekre nem egészen 2,5 milliárd Ft összegű támogatás áramlott, ami a balatoni források kevesebb mint 3,0%-a. Tovább árnyalja a déli part háttértelepüléseinek forrásabszorpciós képességét, hogy a fenti összegből csaknem 1,5 milliárd Ft a somogyvári bencés apátság Szent László Nemzeti Emlékhely fejlesztésére került felhasználásra. Az egyes operatív programok közül a TOP-ból részeselek több támogatásban, míg GINOP projekt egyáltalán nem valósul meg a somogyi háttértelepüléseken. A megye 54 háttértelepülése közül öt településen hat pályázat szolgált attrakciófejlesztést.

A turisztikai fejlesztések forrásallokációjának területi vizsgálatában a kartogramos megjelenítés még jobban szemlélteti a területi különbségeket. A 2. ábra és az 1. táblázat a vizsgálatba bevont 185 településen mutatja meg a turizmusfejlesztésre dedikált források területi allokációját. A turizmusfejlesztési támogatások odaítélése alapján a háttérterületek hasznosításának legnehezebb területe a déli part, amelynek háttérében, egyetértve AUBERT (2011) munkájával, a vonzerő intenzitás-

beli okok mellett a társadalmi-gazdasági fejlettségbeli különbségek és a történelmi kis- és középvárosok hiánya is állhat.

A legnagyobb támogatást elnyerő települések a 2. ábrán határozottan kirajzolódnak: Balatonfüred, Siófok, Keszthely, Veszprém, Hévíz és Sümeg. Az 1861/2016. (XII.27.) Korm. határozat⁹ alapján a 2014-2020-as programozási időszakban a turizmusfejlesztésre szánt forrásokat a kiemelt térségekben kell elkölteni. Az elnyert összegek dimenziójában a területi átalakulás legnagyobb nyertese Sümeg, ahova 2016-ban 2,3 milliárd Ft GINOP támogatást helyeztek ki, de Kehidakustány gyógyhely integrált termék- és szolgáltatásfejlesztése is 370 millió Ft támogatásban részesült.

A területi eloszlás tekintetében varianciaanalízissel is teszteltük azt a hipotézist, miszerint a települések térbeli elhelyezkedése (háttértelepülés vagy part menti település) mentén szignifikáns területi különbségek mutatkoznak a vizsgált források volumenében. A nullhipotézis a területi különbségek hiánya volt. Az eredmények alapján elmondható, hogy a település térbeli elhelyezkedése mentén jelentős eltérések voltak tapasztalhatók. A part menti települések átlagosan allokált turisztikai támogatásai 8,48-szorosan haladják meg a nem part menti településeket. A súlypont tehát határo-

⁹ 1861/2016. (XII.27.) Kormányhatározat a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról és a térségben megvalósítandó egyes fejlesztések megvalósításához szükséges források biztosításáról. Magyar Közlöny 2016/217. szám. pp. 84186–84191.

zotán a part menti települések mentén helyezkedik el.

Az egyes fejlesztési ciklusokban megvalósuló, a turisztikai fejlesztéseket támogató operatív programokat alapul véve megállapítható, hogy az eltérések az időszakok előrehaladásával jellemzően növekedtek. A ROP esetében az ANOVA F-próba szignifikancia szintje meghaladja az 5,0%-ot, így ebben az esetben nem mutatható ki összefüggés. Az első (csonka) programozási időszakban csupán a mintaterület 13 települése részesült turizmusfejlesztési támogatásban. Az időszakban megvalósuló pályázatok támogatásai a part menti és a háttértelepülések között viszonylag kiegyenlített volt, mivel a hét part menti településre a források 57,2%-a került kihelyezésre. A 2. táblázat megmutatja, hogy a part menti települések átlagos támogatásösszegei hányszorosan haladják meg a háttértelepülések átlagát. A különbségek – a ROP kivételével – szignifikánsak az ANOVA F-próba értékei alapján.

2. táblázat

A part menti és a háttértelepülések turisztikai támogatásainak jellemzői operatív programonként

Operatív program	A part menti települések támogatásainak átlaga/ a háttértelepülések támogatásainak átlaga	ANOVA F-próba értéke	Szignifikancia szint
ROP	4,15	3,527	0,062
ROP II.	7,05	20,164	0,000
GINOP	11,37	11,444	0,001
TOP	6,83	23,964	0,000
Összesítve	8,48	16,843	0,000

Forrás: saját szerkesztés

A település térbeli elhelyezkedése mentén vizsgálva a beavatkozások prioritását, jelentős eltérések tárulnak elénk. A 3. táblázat a turizmusfejlesztés beavatkozási területei alapján szemlélteti a Balatonparttal rendelkező és a háttértelepülések átlagosan elnyert támogatásai közti eltéréseket. A TDM szervezetek támogatásában az átlagostól kisebb mértékű a különbség a part menti és a háttértelepülések viszonylatában, azaz több háttértelepülés is részesült desztinációmenedzsmentet támogató forrásból. A szolgáltatásfejlesztés dimenziójában szintén meghatározó az eltérés a part menti és a háttértelepülések között, amely DOMBI és szerzőtársainak (2019) magántőke bevonására vonatkozó megállapításait erősíti meg, miszerint a part menti települések nagyobb mértékben voltak képesek

magántőkét bevonni a fejlesztésekbe, míg a háttértelepüléseken ez kevésbé jellemző.

3. táblázat

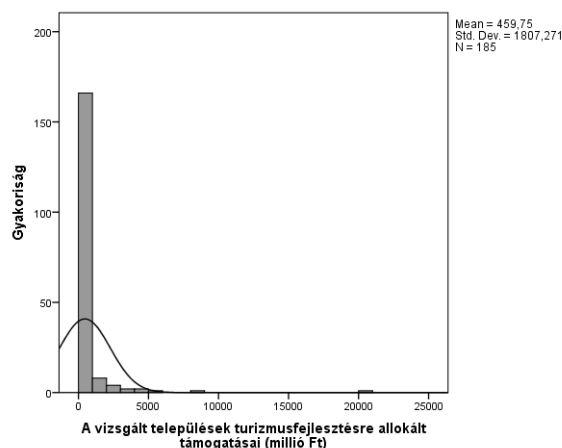
A part menti és a háttértelepülések turisztikai támogatásainak jellemzői turizmusfejlesztési prioritások mentén

Turizmusfejlesztés beavatkozási területe	A part menti települések támogatásainak átlaga/ a háttértelepülések támogatásainak átlaga	ANOVA F-próba értéke	Szignifikancia szint
Attrakciófejlesztés	8,31	17,305	0,000
Szálláshelyfejlesztés	9,14	10,458	0,001
Szolgáltatásfejlesztés	91,86	16,500	0,000
TDM fejlesztés	6,3	15,845	0,000
Településrész-megújítás	7,07	4,597	0,033
Összesítve	8,48	16,843	0,000

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra

A vizsgált települések turizmusfejlesztésre allokált támogatási összegének gyakorisági eloszlása

Forrás: saját szerkesztés

A fenti eredmények alapján a nullhipotézist elvetettük, a háttértelepülések és a Balatonparttal rendelkező területek tekintetében a vizsgált források elnyerésében szignifikáns eltérés volt tapasztalható, a források többsége a part menti településekre helyeződött ki. A turizmusfejlesztési

források kihelyezésénél a part menti települések növekvő forrásabszorpciói képességet mutattak, ezáltal a pályázati felhívásokban tapasztalható kiegészítő termékfejlesztések a Balaton-part felé tendáltak.

A turizmus fejlesztésére irányuló támogatások összegének gyakorisági eloszlását a 3. ábra szemlélteti. A minta eloszlása nem szimmetrikus, a ferdesége 8,3, csúcossága 83,8. Balra ferde, azaz nagy elemszámban találhatóak a mintában támogatásban nem vagy kismértékben részesülő települések, amelyet néhány kiugróan sikeres település ellensúlyoz.

4. Összegzés

A turisztikai fejlesztési források kihelyezését áttekintve kijelenthető, hogy a fejlesztések jelentős térbeli különbségeket mutattak, elsősorban a part menti települések forrásabszorpciói képessége volt kiemelkedő, a súlypont ezen területek irányába tolódott el. Ugyanakkor az országos és regionális szinten megjelenő fejlesztési koncepciókban mindenütt fellelhető a háttértelepülések fejlesztésének és turizmusba történő bekapcsolásának az igénye, amely a jövőben nemcsak a forrásallokáció, hanem a part menti és a háttértelepülések kooperációja tekintetében is számos fontos kérdést vet majd fel, ideértve többek között a part menti települések által realizált turisztikai potenciál kiterjesztése lehetőségének vizsgálatát a háttérterületek gazdaságát illetően.

Álláspontunk szerint a forrásallokációs vizsgálatok hozzájárulhatnak a területi tervezés eredményességének értékeléséhez azáltal, hogy a megvalósult fejlesztések eredményei összevethetők az országos és regionális fejlesztési koncepciókban és stratégiákban kitűzött célokkal.

A kiemelt fejlesztési térség definiálásával látható, hogy a fejlesztési források elnyerésének legnagyobb nyertese a térségben Sümeg. A forrásallokáció területi megoszlásának tekintetében Zala megyében volt a legkiegyenlítettebb a part menti és a háttértelepülésekre allokált források megoszlása, amelynek háttérében a Balaton-parttal nem rendelkező egészségturisztikai centrumok (Hévíz, Kehidakustány és Zalakaros) jelentős forrásabszorpciója áll. Veszprém megyében került kihelyezésre az összes balatoni turizmusfejlesztési forrás több mint fele, míg Balatonfüred városa a vizsgált támogatások csaknem negyedét nyerte el. A part menti és a háttértelepülések között Somogy megyében realizálódott a legnagyobb eltérés.

Felhasznált irodalom

- AUBERT A. (2001): A turizmus és a területfejlesztés stratégiai kapcsolata Magyarországon. *Turizmus Bulletin*. 5(1). pp. 44–49.
- AUBERT A. (2008): A desztináció lehatárolás problematikája a fejlesztési programok és a TDM-modell bevezetésének folyamatában. In: Hanusz Á. (szerk.): *A turizmus szerepe a kistérségek és a régiók gazdasági felzárkóztatásában*. Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet, Nyíregyháza. pp. 17–33.
- AUBERT A. (2011): A Balaton a magyar idegenforgalomban. *Geographia Pannonica Nova*. 11. pp. 81–92.
- AUBERT A. – BARCZA A. – GONDA T. – HORVÁTH Z. – PÁLFI A. (2017): Paradigmaváltás(ok) a magyarországi turisztikai desztinációk fejlesztésében és menedzselésében. *Turizmus Bulletin*. 17(1-2). pp. 15–25.
- AUBERT A. – GONDA T. – HORVÁTH Z. – PÁLFI A. (2016): TDM szervezetek Magyarországon: múlt, jelen, jövő. In: Hanusz Á. (szerk.): *Turisztikai jövőkép Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyében*. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési és Környezetgazdálkodási Ügynökség (SZSZBMFÜ), Nyíregyháza. pp. 77–90.
- AUBERT A. – JÓNÁS-BERKI M. – PÁLFI A. (2015): A desztináció megújulás kérdései Magyarországon. In: Rátz T. – Michalkó G. (szerk.): *Kreativitás és innováció a turizmusban*. Kodolányi János Főiskola, Magyar Földrajzi Társaság, MTA CSFK Földrajztudományi Intézet, Székesfehérvár, Budapest. pp. 223–232.
- BIEGER, T. (2007): *Management von Destinationen (Lehr- und Handbücher zu Tourismus, Verkehr und Freizeit)*. Oldenbourg Wissenschaftsverlag, München-Wien.
- BUHALIS, D. (2000): Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Management*. 21(1). pp. 97–116. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(99\)00095-3](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(99)00095-3)
- DOMBI G. – FEKETE K. – OLÁH M. (2019): A pályázati aktivitás és a forrásabszorpció specifikumai a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet községeiben. *Comitatus Önkormányzati Szemle*. 29(232). pp. 23–29.
- HOFFMANN I. (2017): *Bevezetés a területfejlesztési jogba*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- HORVÁTH Z. – MAGYAR-PAPP J. – PÁLFI A. (2016): A turisztikai térhasználat és a desztináció menedzsment összefüggései. *Modern Geográfia*. 2016(4). pp. 1–14.

- HORVÁTH Z. – PÁLFI A. – AUBERT A. (2018): A desztinációfejlesztés hangsúlyainak változása a Balaton turisztikai régióban. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*. 3(4). pp. 44–56.
- HORVÁTH Z. – PAPP J. (2015): Második generációs QR-kódok alkalmazása a turisztikai térhasználat alakításában – nyugat-balatoni kerékpár túra-útvonalak példáján. In: Keresztes G. (szerk.): *Tavaszi Szél 2015/Spring Wind 2015*. Konferenciakötet: I. kötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Eger, Budapest. pp. 511–520.
- KÖBLI, Á. – HORVÁTH, Z. (2016): The study of possibilities of co-operation in tourism on the bases of two hungarian spa towns. *Czech Hospitality and Tourism Papers*. 12(26). pp. 100–112.
- LENGYEL M. (2008): *TDM működési kézikönyv*. Heller Farkas Főiskola, Budapest.
- MICHALKÓ G. (2012): *Turizmológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- PÁLFI A. (2013): Turizmus menedzsment és irányítás Magyarországon – országos, regionális, térségi és helyi szintek szerepe a turizmusban. In: Józsa K. – Nagy Gy. – Dudás R. (szerk.): *Geográfus Doktoranduszok XIII. Országos Konferenciája*. Konferenciakötet. SZTE Természettudományi és Informatikai Kar Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék. pp. 1–15.
- PÁLFI A. (2017): *A menedzsment szervezettel rendelkező turisztikai desztinációk jellemzői Magyarországon*. PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem.
- RÁTZ T. – MICHALKÓ G. (2007): A Balaton turisztikai miliője: a magyar tenger sajátos atmoszférájának turizmusorientált vizsgálata. *Turizmus Bulletin*. 11(4). pp. 13–19.
- SAJTOS L. – MITEV A. (2007): *SPSS Kutatási és adatelemzési kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest.
- STEINECKE, A. (2013): *Destinationsmanagement*. UTB, Stuttgart.
- SULYOKJ. (2013): A Balaton mint vízparti turisztikai desztináció potenciális márkaértékének feltérképezése belföldi vonatkozásban. *Turizmus Bulletin*. 15(2). pp. 23–33.
- TÓTH G. (2005): A magyarországi idegenforgalmi régiókról. *Területi Statisztika*. 45(2). pp. 147–162.
- TŐZSÉR A. (2011): *Versenyképes turisztikai desztináció: Új turisztikai versenyképességi modell kialakítása*. PhD értekezés. Miskolci Egyetem.

Internetes források

- INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLÓGIAI MINISZTERIUM (ITM): palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso, Letöltve: 2019. március 31.
- MTDMSZ (Magyar Turisztikai Desztináció Menedzsment Szövetség) (2020): https://www.tdmiszovetseg.eu/files/_tdmsz/download_files/116/TDM_Lista_november.pdf, Letöltve: 20120. május 21.
- MTÜ (Magyar Turisztikai Ügynökség) (2017a): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030*. http://www.kormany.hu/download/8/19/31000/mtu_kiadvany_EPUB_297x210mm%20-%20preview.pdf, Letöltve: 2019. szeptember 5.
- MTÜ (Magyar Turisztikai Ügynökség) (2017b): *Riport a rekordévről. Turizmus Magyarországon 2016*. https://mtu.gov.hu/documents/prod/mid_HU_Turizmus_mo_2016_spreads.pdf, Letöltve: 2019. március 5.
- PANNON.ELEMZŐ IRODA KFT. – REVITA ALAPÍTVÁNY – KPMG KFT. – HÉTFÁ KUTATÓINTÉZET (2013): *A turizmusfejlesztés területi kohézió szempontú értékelése*. https://www.palyazat.gov.hu/a_turizmusfejlesztes_teruleti_kohezio_szempontu_ertekelese, Letöltve: 2020. február 3.
- REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAMOK IRÁNYÍTÓ HATÓSÁGA (PÉNZÜGYMINISZTERIUM) terkepter.nfu.hu, Letöltve: 2019. március 31.